

142

ANTZINATEKO ESKUALDEEN EUSKARAZKO IZENAK

Antzinako zibilizazioak, batez ere Mediterraneoaren ertzeak eta Ekialde Harbilerak (Mesopotamia, Egipto, Persia eta, batez ere, Grezia eta Erroma) ditugu, neurri batean, gure oraingo zibilizazioaren eta kulturaren oinarri eta zutabe. Antzinateko historia nahitazeko irakasgai da eskoletan eta institutuetan, eta historia hori-pertsonak, lekuak, gertaerak-gure zibilizazioaren ondarea dugu.

Gure bi auzo-erlanean eta, oro har, Europako hizkuntza nagusietan, Antzinateko pertsona- eta leku-izen nagusiek egina dute bidea, eta hizkuntza bakoitzak bere erara etseketu ditu, hau da, bere ondarean sartu ditu, bere egin ditu. Hortaz, pertsona eta leku klasiko nagusi horien idazkera, maiz, aldatu egiten da hizkuntzetatik hizkuntzara. Adibidez, *Atica*, *Cappadocia*, *Numancia* eta *Troya* idazten da gaztelaniaz; *Attique*, *Cappadoce*, *Numance* eta *Troie* frantsesez; eta *Attica*, *Cappadocia*, *Numantia* eta *Troy* ingelesez.

Irakaskuntzan, hedabideetan eta kultura-eremuetan oro har, biziki zabaldu da euskara arken urteotan. Hortaz, premiarako da antzinako pertsona eta leku nagusien izenen forma finkatzea. Euskaltzaindiak, premia horretaz jabeturik, gaiari heldu dio, eta, Onomastika batzordearen barmean eratuakoa Exonemastika batzordekoaren bidez, premia horri erantzun nahi dio. Lehenik, 1997an eta 1998an, Antzinate klasiko-konponamaina historiko eta izen mitologikoen erabilien zerrendak eta irizpideak landu eta aurkeztu ditu (Euskaltzaindiaren 76. eta 82. Arauak). Aurreko lan horien jarraipena da orain aurkezten diren zerrenda hau, *Antzinateko eskualdeen euskarazko izenak* finkatzea helburu duena.

Leku horien euskarazko grafia finkatzeko irizpideak, funtsean, aurreko bi erabaki horietan erabiltako berak dira, toponimiara doituta. Gure idazle klasikoek lanetan Antzinateko hainbat leku-izen ageri dira, baina garbi dago ez dugula tradizio bakarra: *Babilonia* idatzi zuten Arrese Beitia, Lardizabal, Duvoisin, Kandaberaz, Mogel, Axular, Mixelena, Aresti, Orixe, Etxeberri Ziburukoak eta Etxeberri Sarakoak; baina *Babylone* eta *Babilona* idatzi zuen Leizarragak, *Babylonia* Hiribarrenek, Arbelbidek eta Mendiburuk; *Babilon* Iraizozek, *Efeso* hautatu zuten Lardizabalek, Agirre Asteasuok eta Arnaek; *Ephesa* Pouvreauk eta Intxauspek; eta *Ephese* Leizarragak. *Kamaon* ageri da Lardizabal, Añibarro, Frai Bartolome eta Agirre Asteasuokoren lanetan; *Kasa* Joanategi, Iraizoz, Duvoisin eta Intxausperenetan; eta *Casa* Leizarraga, Mendiburu eta Etxeberri Ziburukoarenetan. *Troya* erabili zuen Etxeberri Sarakoak; *Troia* Mendiburu, Iñitagabeitia eta Orizek; eta *Troja* Goikoetxea eta Zaitzegik. Hala ere, beste askotan tradizioa ez da galbidea, argibidea baizik: *Kartago* idatzi zuten Axular, Hiribarren, Orixe, Añibarro, Berrondo, Aresti, Inatxeder eta Zaitzegik; *Cartago* eta *Carthago*, biak, Astarloaren lanetan baino ez dira ageri.

Ondoko orrialdeetan eskaintzen den zerrendaren eta honetan gauzatutako irizpideen erabilera-esparruari buruz, hiru ohar egin behar dira:

I. Eskola-liburuetan, entziklopedia eta kontsulta-material orokorretan, hedabideetan eta, oro har, goi-mailako ikerketak ez diren kultura-eremu gutxietan dira erabilgarri zerrenda eta irizpide hauek.

II. Zerrendetatik kanto gelditu dira hainbat eskualde klasiko, mairtasun urriagokoak. Horien grafia ere egokitu daiteke euskarara zerrendan dauden izenetan egin den bezala. Hala ere, kontuan izan behar da zenbat eta ezaugarriago izan eta gutxiago erabili leku-izen bat, hainbat txikiagoa izan ohi dela haren grafia egokitzeko joera.

III. Goi-mailako ikerketetan beti da zilegi jatorrizko grafia erabiltzea, latinaren kasuan (adibidez, *Cyrenaica* eta *Herculesum*, zerrendetan dauden *Zirenaika* eta *Heraklamo* formen ordez), edo, latindar alfabeto erabiltzen ez duten hizkuntzetan, bestelako transkripzio-taulak erabiltzea (greziar jatorriko izenak transkribatzeko, ikus 76. Arauan emandako transkripzio-taula).

ANTZINATEKO ESKUALDEAK

Antzinatea (munda grekolatindarra, Mediterraneo,
Asia Txikia, Egipto, Mesopotamia, Persia)

Euskara	Eratorria		Izen klasikoak	Gastelania	Frantsesa	Inglesea
Afrika Prekonsulara	Afrika Prekonsulara	E	Africa Preconsularis	África Preconsular	Afrique Preconsulaire	Proconsular Africa
Akasia	akasiar	G	Achaia	Acya	Achaie	Achaia
Akitania	akitaniar	E	Aquitania	Aquitania	Aquitaine	Aquitaine
Arachosia	araxosiar	F	Arachosia	Aracosa	Arachosie	Arachosia
Argolida	argolidar	G	Argolis	Argolida	Argolide	Argolid / Argolis
Akadia	akadiar	G	Acadia	Acadia	Acadie	Acadia
Asiria	asiar	M	Assyria	Asiria	Assyrie	Assyria
Atika	atikar	G	Attica	Ática	Attique	Attica
Baktriana (Baktria)	baktiriar	F	Bactriana	Bactriana	Bactriane	Bactria / Bactriana
Bosnia	bosniar	G	Bosnia	Boscia	Bosnie	Bosonia
Betika	betikar	E	Baetica	Bética	Bétique	Baetica
Bithia	bithiar	G	Bithynia	Bithia	Bithynie	Bithynia
Bizantio / Bizantiar Inperioa / Eklusikoko Erromatar Inperioa	bizantiar	E	Byzantium	Bizancio / Imperio Bizantino / Imperio Romano de Oriente	Byzance / Empire byzantin / Empire romain d'orient	Byzantium / Byzantine Empire / Eastern Roman Empire
Britania	britaniar	E	Britannia	Britania	Britagne	Britania
Dalmacia	dalmatiar	G	Dalmatia	Dalmacia	Dalmatie	Dalmatia
Dardania	dardaniar	G	Dardania	Dardania	Dardanie	Dardania
Dacia	daciar	E	Dacia	Dacia	Dacie	Dacia
Doria	doriar	G	Doris	Doride	Doride	Doria
Elam / Susiana	elamdar / susianar	F	Susiana, Susis	Elam / Susiana	Elam / Susiane	Elam / Susiana
Eolia (Eolida)	eoliar	G	Aeolia	Eolia / Eolide / Eólida	Éolie / Éolide	Eolia
Epiro	epirotar	G	Epeiros	Epiros	Épire	Epiros / Epiros
Escitia	escitiar	G	Scythia	Escitia	Scythie	Scythia
Eolia	eoliar	G	Aeolia	Eolia	Éolie	Aeolia
Emesia	emesekoa, emesiar	E	Emesia	Emesia	Émésie	Emesia
Fenizia	feniciar	F	Phoenicia	Fenicia	Phénicie	Phoenicia
Focida	focidar	G	Focis	Focida	Phocide	Focis
Frigia	frigiar	G	Phrygia	Frigia	Phrygie	Phrygia

Euskarra	Eratorria		Isen klasikoak	Gertelakia	Frantsesa	Ingelesa
Galazia	galatar	G	Galatia	Galacia	Galatie	Galatia
Galia/Galiak	galur	E	Gallia	Galia	Gaulle	Gaul
Galia Cisalpina	galur cisalpina	E	Gallia Cisalpina	Galia Cisalpina	Gaulle Cisalpine	Cisalpine Gaul
Galia Transalpina	galur transalpina	E	Gallia Transalpina	Galia Transalpina	Gaulle Transalpine	Transalpine Gaul
Galdia	galdear	E	Gallia	Gallia	Gallie	Gallia
Gedrosia	gedrosiar	F	Gedrosia	Gedrosia	Gédrosie	Gedrosia
Germania	germaniar	E	Germania	Germania	Germanie	Germany
Gerulia	geruluar	E	Gerulia	Gerulia	Gérule	Gerulia
Hati	hatiar	M	Hati	Hati	Hati	Hati
Helade	heladeko	G	Hellas	Hélade	Hellade	Hellas
Helvetia	helvetiar	E	Helvetia	Helvétia	Helvétie	Helvetia
Hibernia	hiberniar	E	Hibernia	Hibernia	Hibernie	Hibernia
Hircania	hircaniar	F	Hircania	Hircania	Hyrkanie	Hircania
Hispania	hispaniar	E	Hispania	Hispania	Hispanie	Hispania
Iberia	iberiar	G	Iberia	Iberia	Ibérie	Iberia
Iria	iriar	G	Ilyria	Iria	Ilyrie	Ilyria
Ionia	ioniar	G	Ionia	Ionia	Ionie	Ionia
Judea	judeatar	E	Judea	Judea	Judee	Judea / Judée / Judah
Kaldia	kaldiar	M	Chalda	Caldea	Chaldée	Chaldea
Kalodonia	kaldoniar	E	Calabria	Calabrois	Calabrie	Calabria
Canan	kanaanitar	E	Canan	Canan	Canan	Canan
Kapadokia	kapadokiatar	G	Cappadocia	Capadoce	Cappadoce	Cappadocia
Karmania	karmaniar	F	Carmania	Carmanie	Carmanie	Carmania
Karia	kariar	G	Caria	Caria	Carie	Caria
Kartago	kartagotar	E	Carthago	Carthage	Carthage	Carthage
Khwarezm / Khorasania	Khwarezmiak / khorasaniar	F	Chorasania	Corasanie	Kharezm / Chorasanie	Khwarezm / Khorezm / Chorasania
Kolchida	kolchidar	G	Colchis	Colchide	Colchide	Colchis
Komagene	Komagendak	E	Comagene	Comagene	Comagène	Comagene
Lakonia	lakoniar	G	Laconia	Laconie	Laconie	Laconia
Lacodemonia	lacodemoniar	G	Lacodemonia	Lacodémone	Lacédémone	Lacodemon
Lidia	lidar	G	Lydia	Lidia	Lydie	Lydia
Likania	likaniar	G	Lycania	Lycanie	Lycanie	Lycania
Laplandia	Laplandiar	E	Laplandia	Laponie	Laponie	Laplandia / Lapland
Liria	liar	G	Lycia	Licie	Lycie	Lycia
Lokrida	lokridar	G	Locris	Locride	Locride	Locris
Lukania	lukaniar	E	Lucania	Lucanie	Lucanie	Lucania
Lusitania	lusitaniar	E	Lusitania	Lusitanie	Lusitanie	Lusitania

Euskara	Ezterria		Izen klasika	Gauekoa	Frantsesa	Inglese
Magna Graecia / Grecia Handia	Grecia Handiko	G	Magna Graecia	Magna Grecia	Grande-Grece / Grèce d'Occident	Magna Graecia
Margiana	Margianako	P	Margiana	Margiana	Margiane	Margiana
Mauretania (Mauretania Tingitana; Mauretania Caesariensis)	mauritaniar (Mauretania Tingitako); Mauretania Caesariensis(ko)	E	Mauretania (Mauretania Tingitana; Mauretania Caesariensis)	Mauretania (Mauretania Tingitana; Mauretania Caesariensis)	Mauretanie (Mauretanie Tingitane; Mauretanie Caesarienne)	Mauretania (Mauretania Mauretania Caesariensis)
Media	mediar	P	Media	Media	Mède	Media
Mesenia	meseniar	G	Mesenia	Mesenia	Méssénie	Mesenia
Misia	mesiar	E	Misia	Misia	Mésie	Misia
Mesopotamia	mesopotamiar	M	Mesopotamia	Mesopotamia	Mésopotamie	Mesopotamia
Myia	miar	G	Myia	Myia	Myrie	Myia
Mizani	mitamiar	M	Mizani	Mizai	Milani	Mizani
Narbonensis	Narbonensiko	E	Narbonensis	Narbonense	Narbonnaise	Narbonensis
Norika	norikar	E	Noricum	Nórica	Norique	Noricum
Namida	namidiar	E	Namida	Namida	Namside	Namida
Paphlagonia	paflagoniar	G	Paphlagonia	Paphlagonia	Paphlagonie	Paphlagonia
Pamfilia	panfiliar	G	Pamphylia	Pamfilia	Pamphylie	Pamphylia
Pannonia	panoniar	E	Pannonia	Pannonia	Pannonie	Pannonia
Parthia	partiar	P	Parthia	Parthia	Parthie	Parthia
Psidia	psidiar	G	Psidia	Psidia	Psidie	Psidia
Picenum	pinenar	E	Picenum	Piceno	Picoum	Picenum
Ponto	Pontoko	G	Ponto	Ponto	Pont	Ponto
Rhetia	retiar	E	Rhaetia	Retia / Récia	Rétie	Rætia / Rhaetia
Sabina	sabinar	E	Sabina	Sabina	Sabine	Sabina
Samaria	samarar	E	Samaria	Samaria	Samarie	Samaria
Samnio	samiotar	E	Samnium	Samnio	Samnium	Samnium
Sarmacia	sarmatiar	E	Sarmatia	Sarmacia	Sarmatie	Sarmatia
Septimania	septimanar	E	Septimania	Septimania	Septimaire	Septimania
Sopliana	soplinar	P	Sopliana	Sopliana	Sopliane	Sopliana
Sumer	sumentar	M	Sumer	Sumer	Sumer	Sumer
Taracensis	Taracensiko	E	Taracensis	Taracense	Taracenaie	Taracensis
Thabida	tebiatar	Eg	Thabida	Thabida	Thébide	Thabida
Thracia	traziar	G	Thracia	Thracia	Thrace	Thrace
Transciana	transucianar	P	Transciana	Transciana	Transciane	Transciana / Transuciana
Thracia	traziar	G	Thracia	Thracia	Thrace	Thrace
Tripolitania	tripolitaniar	E	Tripolitania	Tripolitania	Tripolitaine	Tripolitania
Troade	trodiar	G	Troas	Troade	Troade	Troas / Troaf

Euskara	Eratorria		Inen klasifikoa	Gartelania	Frantsesa	Inglese
Urata	urata	M	Urata	Urata	Ourats	Urata
Zilita	zilitar	G	Gilia	Gilia	Gilic	Gilia
Zimaka	zimakar	E	Cyrenica	Cimica	Cyrenique	Cyrenica / Cimica

Oharra:

- 'Nostgea' zutabearen ikurren irakurbidez:

E Erromatar Inperioaren mendeko eskualdea

Eg Egipto

G Grezia (kultura helenikoaren eremu eskualdea)

M Mesopotamia

P Persia

- Parentesi arteko forma bigarren mailan onartzen da. Adibidez: *Baktriana* (*Baktria*)
- Zehar marraz bereizitako formak maila berean onartzen dira. Adibidez: *Galia*/*Galiak*

• Eskualdearen izenetik abiatuta ateratzen den eskualdeko herritarren izena ageri da "Eratorria" izeneko zutabean. Zenbaitetan, eskualdearen izena konposatua denean edo latinezkoa dagoen-dagoenean hurrez proposatzen denean, '-u' atrizkiaren bidezko izen eratorriaren ordez '-(e)ko' atrizkidun forma (izenlaguna) erabiltzea hobetsi da. Nolanahi ere, zutabe hori informazio osagarri gisa eskaintzen da; eratorria noiz erabili eta noiz ez da erabaki honen aztergailu.

• Eskualdeko herritarren izena emanagotik ez da baztertzeko beste testuinguru batzuetan erabiltzen den bestelako izendapena, hau da, herritarra ez eta bestelako esanahi duenean. Adibidez, 'lakoniar' ematen da *Lakoniako* herritarrek izendatzeko, baina 'lakoniko' hitza erabil daiteke bestelako testuinguruetan ('idazle lakonikoa').

(Euskaltzaindiak, 2004ko abenduaren 16an, Bilbon, onartua)